

Aldarulls antixuetes a Felanitx l'any 1821(amb trets d'arma de foc ... i un mort per desgràcia)

FRANCESC RIERA I MONTSERRAT

És prou sabut que el segle XIX a Espanya i a Mallorca, especialment durant el regnat de Ferran VII (1814-1833) i també en el regnat de la seva filla Isabel II (1833-1868) va ser un temps molt mogut, perquè les giragonses de la política nacional feien que cada vegada que canviava el color del govern, el bàndol vencedor perseguia sens treva el bàndol vençut, cosa que es traduïa en persecucions i atropellaments de tota mena per part de les dues faccions en pugna. Si manaven els absolutistes, els constitucionals passaven per les baquetes i si la truita es girava, llavors eren els absolutistes els qui havien de passar per l'adreçador. I si a tot això hi afegim les guerres carlistes que foren el preludi de l'altra guerra civil que vendria més tard, és fàcil imaginar l'ambient de discòrdia i rancúnia en què vivia la societat espanyola i, de retop, la societat mallorquina.

En aquells anys de tan gran inestabilitat política, a tot arreu de Mallorca els xuetes, sovint vinculats al bàndol liberal, foren ultratjats en diferent grau, tant a Palma com a la part forana, i ens queda constància escrita d'alguns d'aquests rebomboris que van ser uns dels trets més peculiars de la política local i provincial d'aquella època de crisi greu. Sabem que, en dates diverses, hi va haver xivarris antixuetes no sols a Palma sinó també a molts de pobles de la pagesia, com ara: a Lluçmajor, Porreres, Muro, Sineu, Campos, Sóller, Andratx, etc. i també a Felanitx, on n'hi hagué dos posteriors: un el 1824 i l'altre el 1841, tots dos documentats a l'Arxiu Històric Municipal de Felanitx.¹

¹ Molts d'aquests incidents ja han estat estudiats, més o menys, partint de l'existència de documents contemporanis que obren en els Arxius Municipals de les viles esmentades o l'Arxiu del Regne de Mallorca tot i que encara en queden una partida sense escorcollar. Pels enrenous antixuetes d'aquest període Francesc RIERA MONTSERRAT: *Els xuetes, des de la intolerància a la llibertat*, Palma, 2003, 53-72, i pels aldarulls específicament felanitxers, del mateix autor: "Notes sobre persecucions antixuetes a Mallorca en el segle XIX". *BSAL*, XXXVI, 1978, 110-121. I del mateix autor "Avalots antixuetes a Porreres i a Felanitx en el segle XIX". *BSAL*, 56, 2000, 383-396.

Aquest cop els aldarulls racistes de Felanitx no tingueren la gravetat que tindrien els que succeïren després dels que hem citat just ara. El 1821, els avalots foren de to menor perquè l'oportuna intervenció de la Milícia Nacional va evitar que l'enrenou anitxueta no degeneràs en motí seriós, tot i que la mort dissortada d'un dels cap de fila dels sediciosos va posar una nota particularment luctuosa als incidents que comentam. Però, si malgrat això, l'episodi no assolí el caire dramàtic que era habitual en "gestes" semblants (hi solia haver foc i robatoris a mansalva) amb tot, aquesta trifulga de Felanitx visualitza molt bé la xafogosa atmosfera política que es respirava, no sols a aquesta vila, sinó a molts d'altres indrets de l'illa en què els xuetes, adesiara, servien de boc expiatori de les culpes comeses pels polítics de torn. S'ha de dir que els aldarulls de Felanitx són perfectament extrapolables a qualsevol altre poble mallorquí i fins i tot a Ciutat, com ja ho hem dit.

Però anem a pams. Al lligall A.237 de l'Arxiu Municipal de Felanitx hi ha tot un bon nombre de "*Providencias de Conciliación*" sense numerar, que van des del 1820 al 1823. N'hi ha una que duu escrit al marge "*D. Antonio Martorell contra D. Cristóbal Maymó Pbro. 8 de enero 1822*". És una denúncia davant del batle constitucional que presenta Antoni Martorell acusant Maimó de què un dia de festa del passat desembre, enmig de la Plaça, "*hizo la expresión de que el Ayuntamiento o justicia había obrado muy mal, pues que había de permitir que se hiciese la bulla de matar a los individuos conocidos por el apodo de Chuetas, cuya expresión dixo el citado Pbro. en un tono alarmante, y en una ocasión en que el populacho o alguna parte de él se hallava irritado por la desgraciada muerte de Pedro Maura... por los sentimientos de humanidad que tenía de la muerte de Pedro Maura, por haverlo muerto con un pistoletazo...*" També Maimó havia malparlat de Martorell dient que aquest ja havia cobrat per endavant 400 lliures per la dotació de secretari, corresponents a 1822 i 1823, cosa que a Martorell li feia pensar que tot això era encaminat "*a alarmar el espíritu público contra el mismo demandante...*" La decisió del jutge va ser que en endavant Maimó no es ficàs més amb els xuetes ni amb ningú, i que, públicament, presentàs excuses a Martorell per les seves ofensives paraules. Quins disturbis antixuetes havien succeït a Felanitx en els quals fins i tot hi va haver un mort per accident? Per què mossèn Maimó se sentia tan dolgut que la projectada "matança" dels xuetes de la vila no hagués reeixit? Doncs, el lligall 237 del mateix Arxiu ens explica per pedres menudes el que havia succeït el vespre de la diada de Tots Sants (1 de novembre) de 1821 en què un estol d'homes havia envestit contra la casa de Miquel Valls (a) *Pansa*, que vivia al carrer de la Mar.

Aleshores Felanitx, com tots els pobles i ciutats d'Espanya, tenia un Ajuntament Constitucional, amb milicians encarregats de servir l'orde públic i mantenir a ratlla els absolutistes locals, que es bellugaven força. També es bellugaven molt els liberals

Amb una política tan canviant, en què els dos partits en lluita no miraven prim en res que pogués perjudicar l'adversari, no és estrany que les barbaritats més forassenyades fossin el nostre pa de cada dia. A Felanitx les sangs anaven calentes de debò des de feia estona, i constitucionals i absolutistes no es donaven treva en la tasca de safalcar el contrari.

Cal dir que aquest avalot, com tots els altres, no va néixer per generació espontània, sinó que els absolutistes l'havien preparat uns dies abans amb tan poca cautela que Miquel

Valls (a) *Pansa* ja sabia que ell era el xueta escollit per servir de cap de turc als realistes de la vila. Succeí que el vespre del dia assenyalat, Valls va veure casa seva envaïda per un grup d'homes amb aire amenaçador que havien trucat a la porta demanant-li oli i, que un cop dintre, es va veure que venien per armar brega. Gràcies a l'oportuna arribada dels Milicians, la gresca no va esdevenir un saqueig en tota regla, i la mort violenta de Pere Maura ens permet de calibrar el grau de tibantor política que aleshores regnava a la vila.²

El 2 de novembre, Valls ja compareixia davant del jutge i conta fil per randa el que li havia succeït la nit anterior: declara que estant-se a ca seva devers les 11 del vespre en companyia d'uns amics (dels quals no n'hi havia cap de xueta), qualcú va picar a la porta del carrer demanant que li venguessin oli; la filla Margalida obrí i entraren tot seguit i en boldró uns quinze homes i altres tants quedaren al carrer, sense entrar; un dels invasors, Guillem Rotger, va dir: "*esta noche venimos por los chuetas* " i acostant-se a Valls el va voler tranquil·litzar dient-li que no tingués por, que ell ho arreglaria tot. Aquest mateix demanà que els donassin beure (abans de començar el "genocidi" projectat ja n'hi havia que havien begut més del compte, i encara tenien més set), Valls contestà que totd'una serien servits: va treure vi i aiguardent, però li tremolaven tant les mans que un dels seus amics els abocà el beure i quan hagueren begut a voler, Guillem Rotger, que era un dels que duia el cap davant de la quadrilla, va dir als seus companys que si volien qualche cosa més d'aquella casa que la demanassin, perquè tot el que demanarien els seria concedit. Valls "*a fin de que no le hiciesen algun atropellamiento en su persona y en los efectos de su botica*" els oferí bunyols (llaminadura típica de Tots Sants), acceptaren l'ofertament i quan encara no havien acabat de menjar-se'ls es presentaren els milicians armats, i dissolgueren l'escamot d'assaltants, no sense haver-ne detingut quatre per enviar-los escoltats a la presó local; entre ells hi havia: Pere Maura (a) *Fred* i Guillem Rotger, els dos capitosts del tumult.

² A fi d'evitar dades enfarfegadores només posaré el nom dels més importants actors d'aquest incident racista, ja que de posar-los tots, l'escrit es faria força indigest. Sols de testimonis convocats pels jutges, sia el de Felanitx o el de Manacor, són 40 en el cas de Miquel Valls, i 20 en el de Nicolau Fuster que veurem al final. El lligall que porta l'expedient del segon no va numerat, i el del primer sí: són 193 folis numerats per una sola cara i atapeïts d'una espessa literatura processal. Per això he optat per transcriure només les notícies que m'han semblat necessàries per poder seguir el fil dels esdeveniments, deixant de banda les moltes i repetides declaracions dels testimonis que coincideixen a dir que no volien part en la causa i que, llevat de Pere Maura, (que ja era mort), no en conegueren d'altre, dels pertorbadors. Es veu a la lletra que tots estaven pactats i que tots s'havien après mot bé la lliçó. Ningú no volia complicar-se la vida. Si qualcun, no molts, afegia alguna dada inèdita, l'he transcrita literalment perquè és un testimoni directe que cal valorar pel que fa a l'enrairit ambient local, de aleshores. Miquel BORDOY OLIVER: *Història de la Ciutat de Felanitx*, Felanitx, 1920, III, 55-66 dóna interessants notícies sobre la vida municipal felanitxera i les seves rivalitats partidistes. En quant a l'ambient de cisma que es respirava a tot Mallorca és gairebé obligat consultar MIGUEL DE LOS SANTOS OLIVER: *Mallorca durante la primera revolución*, Palma, 1982; Román PIÑA HOMS: "Del decreto de Nueva Planta a las Cortes de Cádiz", i Miguel FERRER FLÓREZ: "Historia política contemporánea de Mallorca 1808-1868". Aquests dos últims treballs foren publicats al volum II de la *Historia de Mallorca* (1975) coordinada per J. Mascaró Pasariu; Miguel FERRER FLÓREZ: *El gobierno del marqués de Coupigny en Mallorca 1812-1820*, Palma, 1996; cal advertir que la bibliografia sobre el convuls segle XIX a Mallorca és relativament extensa tot i que continua sent imprescindible consultar Juan LLABRÉS BERNAL: *Noticias y Relaciones Históricas de Mallorca. 1821-1840*", II, Palma 1959, per aconseguir notícia extensa i detallada del que succeí a l'illa en aquells deplorables vint anys.

Preguntat Miquel Valls (a) *Pansa* per què tenia tertulians a casa seva a aquelles hores de la nit, declarà que dos o tres vespres abans li havien apedregat les portes de casa, que una vegada li havien disparat per davall la porta un tret d'arma de foc, i tement coses pitjors havia convidat aquells amics perquè li fessin companyia, tant més que havia sentit dir que alguns "díscolos" intentaven "hallanarle la casa y hacerle un mal hecho."

Preguntat si coneixia els "díscolos" que volien assaltar-li la casa, diu que no els va conèixer. Preguntat si els homes que envaïren ca seva la nit passada se n'havien portat qualque cosa de la botiga, diu que no, gràcies a la intervenció dels milicians, però tot i així, un dels que havien entrat, Guillem Rotger, li havia demanat "el corte de unos calzones nuevos". Valls li havia respost que l'endemà enviaria la roba a ca seva, mes Rotger insistí, Valls prometé de bell nou "y con esto se logró acallarle."

Després, el mateix dia i any, compareix davant del jutge Antoni Martorell, tinent de milícies i secretari de la Sala³. Martorell declara que el dia abans circa les 8 del vespre un tal Joan Soler (a) *Fred* li va fer saber que aquella nit "algunos hombres malévolos estaban determinados a allanar algunas casas, y en particular las de aquellos individuos conocidos con el nombre de chuetas". Martorell avisà els superiors, es reuniren els milicians a la Casa de la Vila a fi d'estar preparats per si de cas succeïa qualque incident. Martorell i dos companys més anaren a rondar pels carrers del poble; quan passaren per davant la casa de Valls veren que la casa era ocupada per una patrulla d'homes i també n'hi havia al carrer, "que entre todos no bajavan de cincuenta".

Martorell i el seus amics es dirigiren de pressa a la Casa de la Vila, manaren als milicians que allí s'estaven que els seguissin, en arribar a la casa de Miquel Valls (a) *Pansa* ordenà als milicians que amb la baioneta posada se situassin just a la vora del portal; entrà Martorell i els seus camarades i preguntaren a aquells homes què hi feien allà, alguns respongueren "alterados", que només havien entrat a menjar bunyols, i molts d'altres es feren fonedissos sense fer gaire soroll. Uns fugiren saltant les parets del corral, i uns altres s'esmunyiren pel portal del carrer. Quan la colla formada pels milicians i els quatre detinguts, que marxava "a la luz de un candil", arribà prop de la plaça de l'Arraval, dret cap a la Sala, Maura, aprofitant la fosca de aquelles hores de la nit, se'ls escapà i els milicians li dispararen uns trets sense ferir-lo. Antoni Bordoy, sergent de milícies, declara

³ Aquest Antoni Martorell Bennàssar (1785-1849) era un abrandat liberal felanitxer que va ser perseguit de debò pels absolutistes. Per culpa de la política, Martorell tingué una vida tirant a rocambolesca; deixà escrita una mena d'autobiografia, que és un testimoniatge coetani, molt curiós, dels envtricollats afers locals d'aquells anys a Felanitx i a altres pobles de Mallorca. Pere XAMENA FIOU: *Racones de la Nostra Història*, V, Felanitx, 1985. El text publicat per Xamena, junt amb les notes a peu de plana que aquest hi va posar, és una crònica circumstanciada dels esdeveniments vilatans d'aquella època tant de Felanitx com d'altres viles de la part forana. La lectura d'aquestes curtes "memòries" ens assabenta que l'any 1823, quan caigué la Constitució, a Felanitx hi va haver accions molt violentes contra els xuetes i fins i tot contra tres clergues tinguts per liberals que, conduïts a la plaça de la Font per una xusma de borratxos, foren obligats a agenollar-se davant del retrat de Ferran VII i a cridar Visca la Inquisició! Visca el rei! Mort als liberals! També els líders del liberalisme felanitxer, i de molta altres indrets de l'illa, fugiren per esquivar les represàlies dels absolutistes enfurismats; episodis documentats només pels dietaristes autòctons, i que no solen figurar en els escrits "oficials" de l'època.

que quan Martorell li manà que capturassin Pere Maura i que el portassin a la presó “*al tiempo de conducirlo respondió Maura que estaba con fandango (?) y que no hiría a la cárcel, como en efecto, al hallarse cosa de treinta o quarenta pasos distante de la casa de Valls les escapó...diciendo “per así men vatx”*”.

Un cop ficats a la presó els altres detinguts, l'escamot de milicians sentí que algú o alguns tiraven pedres a la casa de Gaspar Valls (a) *Barrexet*, situada a la plaça just ara esmentada però abans que els milicians hi arribassin, els esvalotadors ja havien desaparegut.

El mateix dia declararen davant del jutge els qui havien anat a fer companyia a Miquel Valls la nit de la malifeta. Un d'ells diu que quan Valls el convidà “*le pareció al testigo, que (Valls) estaba muy atolondrado, y que temía algún insulto*”. També diu que un dels conjurats demanà a Valls un mocador perquè havia caigut soldat i creia que l'any vinent tendria molt que plorar,⁴ un altre una gorra i un altre -ja ho hem dit- roba per fer-se uns calçons nous. Aquests tres amics de Valls quedaren amb ell, junt amb quatre milicians armats; fins a la matinada del dia dos no el deixaren sol.

De tota la tirallonga de testimonis que foren citats pel jutge, tant pel de Felanitx com pel de Manacor, queda palès que gairebé tots s'hi presentaren amb la lliçó ben apresada: ningú no havia conegut ningú, tret de Maura i Rotger, i ningú vol part en la demanda, i quasi tots diuen que aquell vespre eren a la casa de Valls per pura casualitat, sense cap mala intenció. Fins i tot n'hi ha qualcun que es permet de fer una vertadera exhibició de cinisme. Un dels detinguts aquell vespre que ja coneixem, Guillem Rotger, es declara innocent, i no sols es declara innocent sinó que afirma que era a la casa de Valls per protegir-lo, ja havia sentit dir que aquell vespre “*havian de ir a las Casas de los llamados Chuetas a atropellarlos, y con este motivo pasó el declarante a la Casa del referido Valls con el objeto de que no le hiciesen daño alguno*”. A continuació, un altre detingut justifica la seva presència a l'esvalot dient que per atzar passava per davant la casa de Valls i qualcú, agafant-lo per les espatles de part de darrere, el va fer entrar per força, i quan volgué sortir trobà els milicians que guardaven la porta i el menaren a la presó. Un altre encara la diu més grossa: fingeix no saber el nom del carrer ni el nom del propietari de la casa damnificada: va entrar-hi perquè el convidaren a beure una copa.

Un altre cridat a declarar, el qual no era de la conxorxa, confessa que a les quatre de la tarda del dia de Tots Sants, quan sortia de l'església parroquial, va sentir que qualcú deia que aquell vespre “*habian de hacer alto de los chuetas, pero el testigo no paró la atención*”.

⁴ No crec que fos un mocador de butxaca el que en realitat demanava el futur soldat, sinó un mocador de fer bolics d'aquells que s'usaven com a maleta i que llavors, i molt més tard, era propi d'un farcell de soldat i de qualsevol altra persona que viatjava; també quan els soldats eren llicenciats, abans de deixar el quarter se'ls donava un “mocador” amb els colors de la bandera nacional i les armes d'Espanya impreses en negre sobre la franja groga. La polisèmia de la paraula es presta a fer aquest fàcil joc de significances.

en quienes eran los que lo decian...” Aquest era el qui devers les vuit del vespre anà a casa de Martorell a avisar-lo del que es tramava.

El 9 de desembre d'aquell any, davant del jutge de primera instància de Manacor, a més d'altres testimonis de càrrec o de defensa que no diuen res especial, comparegué l'alferes de milícies, Bartomeu Alzamora, manifestà que quan Pere Maura s'escapà la nit dels fets *“se le disparó un tiro por orden del comandante (Martorell) no queriendo obedecer quando se le mandava se detuviese.”* El mateix dia el batle de Felanitx comunica al jutge de Manacor que havent tingut notícia que Pere Maura era a un ball a una casa particular, hi anà acompanyat de milicians armats, acorralaren la casa i demanaren a la propietària que fes sortir Maura de l'amagatall, aquesta va fer com que no saber-ne res, però davant de l'amenaça de registrar-ho tot, se presentà un home que, quan li demanaren qui era, va respondre: *“un servidor suyo”*, preguntat per segon cop, contestà igual, fins que un milicià diguè que era Pere Maura *“y con este motivo, y por tener Maura fama de valentón, y que había hecho amenazas de matar”* l'alferes i el sergent de milícies perquè deia que aquests eren els qui havien intentat ficar-lo a la presó la nit de Tots Sants *“y porque le pareció que Maura le hiva a embestir, le encaró un pistola diciéndole que se bolviese atrás; y al mismo tiempo mandó al oficial sache que lo maniatase, pero Maura no lo permitió, sino que hizo además de embestir al alcalde, quien le volvió a encarar la pistola, y sin saber cómo ni de qué manera, se disparó ésta, que estaba cargada con bala, y se le entró a Maura en el cuerpo, y no obstante tuvo valor para escaparse y correr más de cuatrocientos pasos, hasta tanto que la herida, o bien el derrame de sangre, le hizieron perder las fuerzas, y se paró, se cayó en tierra haciendo las expresiones, de que era muerto...”* L'agafaren, el van portar a l'hospital i allà el metge va dictaminar que la ferida *“era de sumo peligro”*, tant, que aquell mateix dia va morir; degué colar la vida a poc a poc perquè tenia la ferida al ventre.⁵

A l'entretant altres testimonis desfilaven o havien desfilat pel jutjat: un que va declarar el 15 de desembre d'aquell any ens assabenta que havia sentit dir a alguns: *“Chuetas, chuetas, em de nar a matar es chuetas, no na de romandre cap.”* Preguntat si els va conèixer diu el que diuen tots, que no els conegué, llevat de Miquel Maura.

Un altre que declara el 22, compta que el dia de la malifeta, circa les 4 de la tarda, topà un grup de gent, dels quals, no cal dir-ho, no en conegué ni un, tret de Maura, i que aquest se li acostà per dir-li *“essa noche vamos a hazer una bullessa (una bullassa), enam a degollar tots es chuetas!”*. En el gener de 1822, un altre testimoni també declara contra Maura a qui va sentir dir *“anam a despachar es chuetas, enam a despachar es chuetas!”* Aquest mateix declara que l'apedregada a la casa de Gaspar Valls (a) *Barrexet* havia durat

⁵ La partida de defunció de la parròquia diu que morí intestat el dia 9 de desembre d'aquell any després de rebre el viàtic i l'extremunció; era casat i era jove, tenia un poc més de 30 anys. *“Fue sepultado sin exequias en el Campo Santo.”* APF, “Llibre de difunts” n.º.19, foli 31. No es fa cap al·lusió a les circumstàncies del seu desventurat traspàs. S'ha de dir que gairebé tots els assaltadors eren joves, els més vells tenien una mica més de quaranta anys, i els més joves entre devuit i denou anys.

una mitja hora “*con mucha furia*” i que li va semblar que serien cinc o sis els atacants, però que en la foscor de la nit no n’havia conegut cap.

Un altre testimoni que declara aquell mateix dia manifesta que dos dies abans de l’atemptat contra Valls Pansa va veure passar per davant ca seva un estol de gent “*haziendo mucha algazara y algunas personas, al parecer tocadas de licor... oyendo el declarante que decian en alta voz: ‘Chuetas, chuetas, em denar a matar es chuetas... no na de romandre cap’*”. Sortí al carrer i es topà amb Pere Maura i li va dir que no fessin renou “*a lo que [Maura] contestó sobremodo enfurecido que nadie hacia ruido, con la expresión, qui és que fa renou? y viéndole el declarante tan enfurecido le dixo, esso no va bien, que coraceros más valientes que tú son capturados por muchachos de quince años*”⁶. Quan li demanen si creu que aquesta gent, Maura inclòs, “*llevaban la intención de insultar a los que llaman xulletas*” diu que ho creu “*y en efecto así lo demostravan las apariencias*”.

Aquell mateix dia, Miquel Valls torna comparèixer davant el jutge per dir que el vespre que li dispararen l’escopetada per davall la porta eren més de la una de la nit, que l’escopetada no havia fet cap dany, que no ha notat res que fes creure que haguessin tirat amb bala, que el tret ferí la part inferior de la porta i que per alguns dies aquesta va quedar socarrada, que això era un secret de família que no l’havia dit a ningú; també ignora per què va ser ell l’escollit per servir de blanc a aquells provocadors realistes. Valls, carregat de por, (i amb raó sobrada), vol treure ferro a l’assumpte, tot i que es fa difícil imaginar que una escopetada a altes hores de la nit pugui esdevenir un secret de família sense que els veïnats no se n’adonin. .

Un dels testimonis, que es deia Antoni Noguera (a) *Corder* afegeix un fet que fins llavors ningú havia mencionat i diu: que el dia abans d’atacar la casa de Valls, una part del grup d’assaltants havia entrat a la casa de Cristòfol Picó, manacorí casat a Felanitx que vivia al carrer de la Mar portal per portal amb Miquel Valls. No cal dir que el jutge cità Picó gairebé tot d’una, i aquest declarà que el vespre abans del rebombori set o vuit homes entraren a ca seva “*de tropel pidiendo tabaco y saliéndose después de avérselo dado, y también [pidieron] de beber...*”; quan tocà el torn a la dona de Picó, que es deia Francesca M. Valls, diu que havien tirat pedres a una finestra de ca seva de la planta baixa “*de modo que dislocaron una reja de hierro clavada en dicha ventana, introduciéndose en el quarto una piedra de más de quatro o cinco libras de peso.*” Francesca M. Valls afirma, com tots els altres, que només conegué Pere Maura i que aquest era el qui li havia demanat beure i tabac. Picó, el marit de la Valls, afegeix que arribà a Felanitx el capvespre de Tots Sants i que abans de començar l’investida contra Miquel Valls tiraren una pedra a la seva porta “*oyendo luego una voz a él desconocida que decía ‘dexarle a este’*” i que també havia sentit soroll pel carrer, però de por que tenia no va obrir la porta; tampoc no va conèixer ningú.

⁶ Aquí es deixa endevinar que Maura era un pinxo de poble d’aquests que s’han de menjar el món, però en la resposta que se li fa, entre irònica i despectiva, sembla que no feia por a tothom.

Després de moltes anades i vingudes de Manacor a Felanitx i de Felanitx a Manacor, ja que la causa havia passat sota la jurisdicció del jutge de primera instància, a la fi el 30 d'agost de 1822 es dictava sentència: Guillem Rotger era condemnat a un any de presidi a Palma, Miquel Barceló i Bartomeu Maura (germà de Pere) havien de pagar mancomunadament les costes, i els temps que havien passat a la presó els servia com a càstig; i cinc més, que no cal anomenar un per un, havien d'ajudar Rotger a pagar el total de les despeses ocasionades per la causa.

El 5 de setembre d'aquell mateix any el batle de Felanitx comunica al jutge de Manacor que fins llavors no hi havia hagut manera de comunicar la sentència als inculpats que no tenien advocat; tots eren fora poble i a ca seva no en sabien noves. El 10 d'aquell mes el batle felanitxer insisteix que els reus eren introbables; i el 30, en vista que els inculpats seguien invisibles, el batle demana al jutge que se li concedeixi llicència per usar la força armada. El 30 tot seguia igual, i no sabem l'afer com va acabar. El 15 de gener de 1823, Guillem Rotger ingressava al presidi de Palma.

Per si no n'hi hagués hagut prou amb tot aquest soroll, a Felanitx encara n'hi va haver un altre d'aldarull antixueta que contribuï a mantenir la tibantor local. La nit del 4 al 5 de novembre d'aquell any, quan només feia quatre dies de l'investida contra Miquel Valls, calaren foc a un carro que era a mitges de Nicolau Fuster (a) *Camia* i de Jaume Gomila (a) *Pelat*. El 16 de novembre Fuster es presentava davant del jutge, aquest li demanà si coneixia algunes persones "*que tengan ojeriza a los individuos conocidos con el apodo de chuetas*", diu que no en coneix cap. Després de Fuster compareix Jaume Gomila, l'altre propietari del carro sinistrat, i declara que en el port de Felanitx, on hi portava bótes de vi i d'aiguardent per embarcar-les, havia tingut paraules amb Mateu Servera, traginer a sou de Jaume Vicens (a) *Marilla*, i que Servera l'havia amenaçat dient: "*que por menos de un sueldo pegaria fuego a todos los carros de los chuetas.*"

L'amo de Servera, Jaume Vicens, havia dit que el millor que es podia fer era alliberar els qui per causa de l'embolicat afer de Miquel Valls *Pansa* estaven presos a Manacor "*a causa de los insultos echos a los que llaman chuetas*" i que si els deixaven anar, ell trobaria qui pagàs el carro i així el mal seria mort, "*de lo contrario sobrevendrían cosas mayores.*" Vicens nega haver dit tal cosa, sinó que "*hablándose de lo rebuelta que iba la villa por motivo principalmente de haberse quemado el carro, el declarante en ademán de extrañar que por esto, y más innotándose el autor del atentado, deviese meterse tanto ruido e incomodar a muchos vecinos con las rondas que se hacian toda la noche...*" i per sortir-ne d'una vegada, propugnava aquesta solució. Vicens calculava que el carro valia

dues unces d'or, sense comptar, és clar, les dues bísties que calien per moure'l i que sortosament no havien patit cap dany perquè eren a l'estable quan el carro va ser incendiat.⁷

El jutge també envià Vicens a la presó, per sospitós, i el 22 de juny de 1822 el condemnà a pagar les despeses de la causa. perquè, a força d'indagar i d'oïr testimonis, havia arribat a la convicció que Vicens era l'autor del delictes, per més que l'acusat protestàs de la seva innocència. El 24 de maig de 1824, quan ja els absolutistes tornaven tenir la paella pel mànec,⁸ Vicens demanava que se li entregassin "*los autos... para los fines que le conbengan*", i aquí s'acaba la documentació d'aquests expedients que obren a l'Arxiu Municipal de Felanitx.

⁷ Devia ser un carro dels anomenats *carro de parell* o *carro de torn*: eren el que traginaven mercaderies de molt pes o de molt embalum, com els que transportaven bótes o bocois; aquests eren més grossos i més cars; per això Vicens l'avaluava en dues unces d'or, quantitat molt respectable en aquells temps.

⁸ L'any 1823 Ferran VII, ajudat per un exèrcit francès, la Santa Aliança de les potències reaccionàries d'Europa, (Rússia, Prússia, Àustria i França) sota el comandament del duc d'Angulema, (intervenció estrangera que el mateix rei havia ordit, traint així el seu propi govern) acabà amb l'anomenat Trienni Liberal (1820 - 1823); després començà l'anomenada Dècada Ominosa (1823 - 1833) és a dir: deu anys d'absolutisme inexorable que durà fins a la mort del monarca. Les represàlies d'uns i altres contra els seus respectius adversaris polítics de vegades foren realment ferotges a tota Espanya.

RESUMEN

Una asonada popular en tiempos de inestabilidad política, inicios del siglo XIX, contra los descendientes de judíos conversos era algo, en aquellos momentos, detectado en muchos puntos de la Isla de Mallorca. Una vez más el autor da cuenta de una de estas algaradas ocurrida en Felanitx en contra de los *xuetas* que pese a la intervención de la Milicia Nacional ocasionó la muerte de uno de los cabecillas de la revuelta.

ABSTRACT

By the first decades of XIX century Majorca, it was not unusual the appearance of local conflicts driven against converted Jews. In this case, the author focus on a popular riot that took place in Felanitx, which needed the intervention of the Milicia Nacional and finished with the death of one of the rioters.